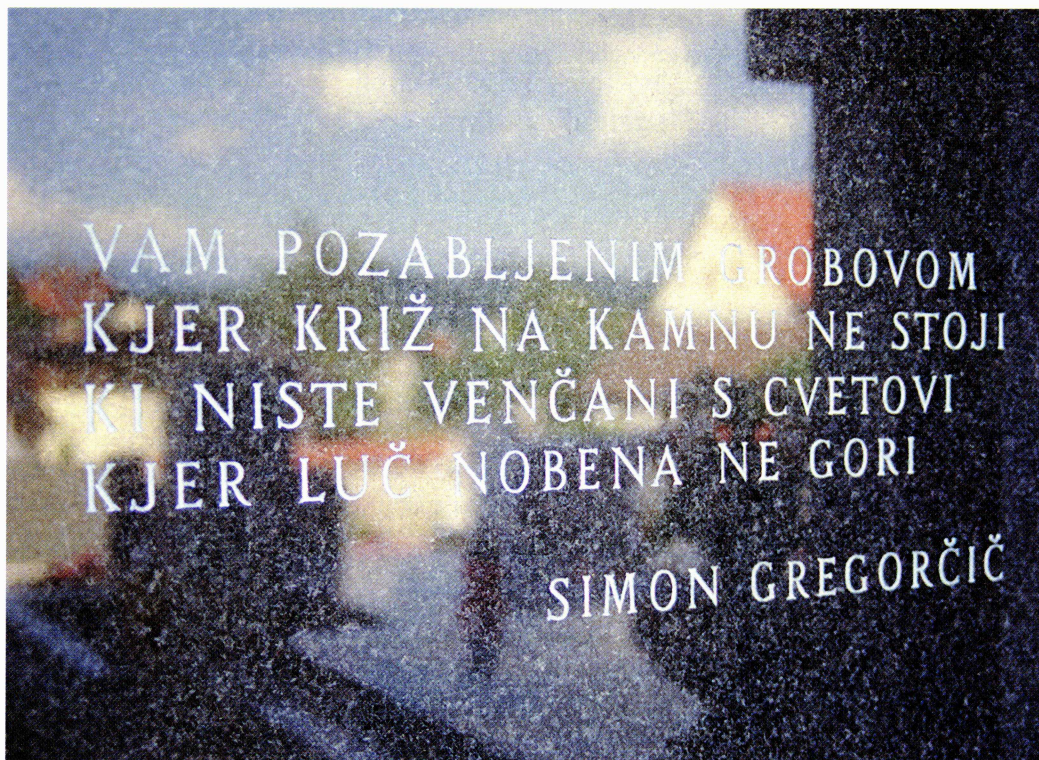

V tem prispevku pišemo o novih povojnih in tudi medvojnih grobiščih, ki se odkrivajo na Štajerskem. Tokrat o šestih grobiščih pri Šoštanju, o grobišču Nemcev v Topolovcu pri Ponikvi nad Žalcem, v Lokah pri Velenju, v Zabrinjevskem hribu pri Gornjem Gradu ter na Kamni Gori in pri Trebniku pri Slovenskih Konjicah.

Šoštanj je znano staro slovensko mesto, ki so mu velenjski komunisti, "rdeči žganki", s svojimi izvirnimi socialističnimi gospodarskimi idejami uničili del preteklosti. Zamolklo bobnenje pod mestom grozi še šoštanjski sedanosti in prihodnosti. Ti polpismeni primitivni naduteži,

Grobišča pri Šoštanju

zbrani okrog Tita, so si v času svojega nasilnega življenja lastili v imenu revolucije vseprek pobijati in preganjati ljudi, zraven pa uničevati naravno okolje in kulturno dediščino. Ti ostanki in potomci Titovih revolucionarnih biričev se še danes zbirajo na obalah velenjskega mlakužnega jezera, ki se razprostira nad potopljenimi vasm, travniki in njivami. Pri tem občudujejo svoje potaplajoče se "remek" delo, termoelektrarno Šoštanj, ki jo bo moral reševati ruski plin, ob podpori največjega Titovega spomenika v Sloveniji, ki še vedno stoji sredi bližnjega Velenja.

Grobišča na Gorici ...

Moj sošolec Vinko Rancigaj, upokojeni župnik, me je pregovoril, da sva si šla ogledat grobišča partizanskih žrtev ob koncu druge svetovne vojne v Šoštanju. Vinko je bil nekaj časa v tej župniji župnik, zato je poznal kraj in ljudi. Tako sva se nekega avgustovskega dne leta 2002 dobila z Antonom Skornškom, predsedni-

kom šoštanjske občinske komisije za evidentiranje grobišč, v njegovi pisarni v termoelektrarni. Preden smo se odpravili do grobišč, nama je razložil, kdo naj bi bile žrtve v teh grobiščih, koliko in kje je zdaj evidentiranih grobišč in približno število pobitih žrtev.

Po koncu druge svetovne vojne je poskušalo veliko število ljudi zbežati čez mejo proti Avstriji. Bali so se prihajajočih partizanskih čet, ki niso poznale milosti niti niso preverjale ka-

kršne koli krivde. Pobijale so vse po vrsti, posebno tiste, ki so imeli nemške priimke ali domobranske, četniške ali nemške uniforme. Bilo je tako kakor pred stoletji, ko so ljudje bežali pred Turki in njihovim početjem.

Begunski vlak, ki je pripeljal iz Brežic, je bil namenjen proti Avstriji in Angležem. Nabito poln je bil begunskih družin z otroki. Partizani so ga v Šoštanju ustavili (očitno je šlo za zabodeli vlak, ki ni vedel, da je proga

proti Koroški neprevozna) in s silo izpraznili. Del beguncev so peljali na Gorico nad Šoštanjem, jih tam pobili in zagrebli, del otrok pa ločili in zaprli za ograjo posestva Petriček v Celju.

... in pri Družmirju

Na Gorici je šest velikih grobišč domačih civilistov (Šoštanjčanov), civilistov beguncev z ustavljenega vlaka ter hrvaških in srbskih uniformiranih in civilnih žrtev. Skupno število bi se lahko gibalo okoli 1.000.

Če se iz Šoštanja peljemo po cesti proti Topolsici, se kmalu po prehodu čez železniško progo na desno odcepi ozka makadamska cesta, ki med hišami pripelje do velikega na novo postavljenega križa. Tam stoji tudi znamenje v spomin brezimnim pobitim žrtvam. Znamenje je skromno, v obliki piramide. Grobišča so nedotaknjena. Prvo je v sadovnjaku ob robu gozda, na robu njive, ki leži proti gozdu, kjer je dodatno nasuta zemlja. Drugo je na travniku ob robu gozda, kjer ima rudnik ventilacijsko

napravo, veliko vsaj 20 x 20 metrov. Tretje in četrto pa v dveh velikih, dolgih gozdnih grapah tega severno ležečega gozda. Tam je dolgo časa iz teh grobišč tekla črnkasto krvava, smrdeča voda. O tem bi vedela kaj povedati Vida Goršek, lastnica gostilne v Zavodnjah. Nekaj sto metrov naprej po cesti proti potopljeni vasi Družmirju, kjer so Družmirci pokopavali poginule živali, je jarek, kjer rastejo smreke, in tam je peto veliko grobišče. Šesto grobišče je v gozdu, oddaljenem okoli kilometer. Uniformirane begunce je pobijala Slavonska brigada. Po 50 so jih vodili na morišča na Gorico. O vseh teh pobojih in povojnih dogajanjih z znamenito šoštansko družino Vošnjak bi lahko kaj več povedal nekdanji partizanski vodja Nahtigal, ki živi v Kopru, vendar ga je spomin zapustil.

Lažni upornik

Družina Vošnjak, lastnica tovarne usnja, ki je bila nosilka in graditeljica razvoja Šoštanja, je doživela posebno tragično usodo. Nemški okupator jim je zaradi sodelovanja s partizani zaplenil vse premoženje, gospo Malvino Vošnjak, po rodu Hrvatice, pa zaprl v mariborske zapore, kjer so ji gestapovski zasliševalci s puškinim kopitom razbili glavo. Po koncu vojne so partizanske oblasti nadaljevale "delo" Nemcev in zaplenile celotno premoženje Vošnjakov. Družinske člane z otroki so izgnali prek državne meje.

Zanimivo poglavje šoštanske zgodovine se je dogajalo tudi v letih 1949–1950. Franc Požar, nekdanji komandir v Šercerjevi brigadi, ki je ta teren in ljudi zelo dobro poznal, se je pri velikih kmetih začel predstavljati za upornika proti komunizmu. Po kmetijah je prosil za hrano in zatočišče. Ko so mu dali hrano in obljubili zatočišče, je še isti dan prišla Ozna in lastnika aretirala. Kmetom so nato zaplenili vse premoženje, njih pa obsodili tudi na 15 let zapora. Ti dogodki so identični dogodkom v Dramljah v primeru Palček (ki sem jih že opisal v Demokraciji, op. J. Č.) in dajo vedeti, da je Palčka in Požarja vodila ista hobotnica. Takšne so bile metode in kul-

tura Titovih oblastnikov, ki imajo še danes visoke pokojnine.

Gospod Anton Škornšek je še dejal, da ima tudi Velenje veliko grobišče v gozdu nasproti gostilne Zajc.

Drugi vir govori, da so grobišča tudi ob Trebušnici pod hribom Koželj, na desni strani ceste, ki pelje proti Celju, tam, kjer imajo Velenjčani svoje vrtičke. Velenjčani teh grobišč še niso odkrili, ker ne morejo v svoji zamaknenosti odvrniti pogleda od veličastnega Titovega spomenika sredi Velenja.

Na sledi grobišča

Gospod Karl Žerjav, nekdanji partizan, star 92 let, se je spomnil, da je neka partizanska enota med vojno, spomladi leta 1944, pobila okoli 20 žrtev. Šlo je za ujete nemške vojaške in civiliste. Zato me je poklical, naj pridem ponj, da greva na Ponikvo severno od Žalca iskat lokacijo. Grobišče naj bi bilo pri Jožku, v gozdu pod hribom Hrastijek. Poiskala sva predsednico zveze borcev tega kraja v upanju, da bo ona kaj vedela, ker je njen dom najbližje tega gozda in hriba. Gospod Žerjav je v pogovoru z njo ugotovil, da ona nič ne ve o tem grobišču. Zato jo je prosil, ali sme telefonirati svojemu partizanskemu kolegu Milanu Razdevšku, nekda-

njemu direktorju bolnišnice Slovenj Gradec, da bi prišel sem in bi skupaj poiskali grobišče. Med telefonskim pogovorom z Razdevškom pa je doživel hudo presenečenje. Najprej mu je Razdevšek razložil, da je prehlajen in ne more iti nikamor, nato ga je okaral, češ, kaj počne in ali se ne zaveda, da stem ko išče grobišča, dela partizanom samo škodo. Gospod Žerjav je bil zelo razočaran in jezen. Rekel je: "Zadnji čas je, da partizani po pravici povemo, če smo kaj slabega delali. Poleg tega mu pa ne verjamem, da je prehlajen in ne more priti, saj je 10 let mlajši od mene." Med vožnjo nazaj sem premišljevalo relativnosti besede mlajši. Žerjav je star 92 let, njegov 10 let mlajši kolega 82, jaz pa 69, pa sem v času, ko je Žerjav tekal od hiše do hiše in spraševal ljudi, ves čas sedel v avtu, ker me je izdal kolk.

Lokacije grobišča nisva našla, zato je Žerjav rekel: "Pa drugič."

Nemci v Topolovcu

Nekaj mesecev zatem sem ga poklical jaz, vendar ga ni bilo doma. Žena mi je rekla, da se je odpravil v Šentjanž obiskat sorodnike. Kako, tako mrzel in snežen zimski dan, pa je šel zdoma? Da ga je tja nekdo odpeljal, mi je rekla, nazaj pa bo prišel peš,

saj je samo nekaj kilometrov, zato naj ga pokličem zvečer. Zvečer se je sam oglašil po telefonu. Takoj mi je razložil, da mora ohranjati gibčnost, ker ima še vedno 50 panjev čebel in mora z njimi gospodariti. Takoj sva presla na grobišče na Ponikvi. Dejal mi je, da zadnjič ni imel pravih podatkov, grobišča ni v gozdu pri Jožku pod hribom Hrastijek, ampak v gozdu v Topolovcu, severozahodno od Ponikve pri Žalcu, v smeri Šentilja in Arnač. Tam sta dve grobišči nemških ujetnikov, v vsakem jih je po dvajset. V enem je tudi Slovenec, domačin, ki se je skrival pred Nemci in partizani, zaradi česar so ga partizani ubili. Moral mi je tudi povedati, da ga je Milan Razdevšek, njegov partizanski tovariš, še enkrat okaral, zakaj išče grobišča in dela s tem škodo partizanskemu ugledu. S tem da ga je spravil ob zdravje, da je moral v bolnišnico. "Ne morem razumeti, da ga lahko zgodovinska resnica spravi ob zdravje," mi je potožil g. Žerjav.

Šestmetrski bronasti Tito se vedno kraljuje sredi Velenja.

Šoštanj

Povedal mi je tudi, da ve še za eno grobišče v Lokah nad Dobrno. Tja se pride po cesti od Šentjanža skozi Lopatnik proti Lokam; tam je hrib Temnik, na njegovem pobočju pa je veliko grobišče. Vsa tri grobišča bova poiskala spomladi, mi je zatrdil gospod Žerjav, krepak 92-letnik.

Znanec iz Celja me je za grobišče na Loki nad Dobrno napotil k Franju Marovšku, predsedniku področne zveze borcev, ki živi zdaj v Vitanju, prej pa je živel kot upravitelj šole v Dobrni, češ da bi on gotovo kaj vedel o grobišču na Loki. »

Sredi Gornjega Grada stoji velikanski spominski kompleks, ki je poln laži in cinizma, saj stoji na kraju zločina.

Krajanom Gornjega Grada "ponosen pomnik" je v resnici lahko le "živ opomin". Kaj je za Gornji Grad pomenila ena "največjih zmag" Zidanske brigade, s katero je kraj "osvobodila"? Uničenje in trpljenje. Partizani so s pomočjo domačih aktivistov požgali in razstrelili mogočni dvorec ob gornjegrajski katedrali, ki je bila ob tem barbarstvu tudi precej poškodovana.

» Zabrinjevske hribi

Gospod Feliks Ugovšek, ki je s svojim spominom in dragocenimi pričevanji pripomogel, da se bo ohranil del zgodovinske resnice medvojne in povojne dogajanja v Gornjem Gradu in v okolici, se je spomnil še enega dogodka, ki je zaradi partizanskih manir zahteval okoli sto mladih življenj (njegovo pričevanje o grobiščih pri Gornjem Gradu sem namreč že objavil v Demokraciji, op. J. Č.).

Poleti in jeseni leta 1944, v času "svobodnega ozemlja" Zgornje Savinjske doline, je štab IV. operativne cone s sedežem v Šokatu (zavetrna dolina blizu Gornjega Grada), kjer so bile tudi zavezniške misije, načrtoval in začel graditi letališče (eno letalo je celo pristalo) za anglo-ameriška letala. Sredi nemške države naj bi naredili oporišče, na katero bi vozili zavezniške sile. V ta namen so pripeljali okoli sto mladih mobilizirancev iz okolice Dravograda, češ da jih bodo tudi oborožili. Višja politična partizanska komanda s sedežem v Moskvi se je tega načrta ustrašila, saj bi dotok anglo-ameriških sil v te kraje mimo Titovega nadzora temeljito spremenil kasnejšo usodo teh in še drugih krajev v okolici. Zato je višje partijsko tajno navodilo prisililo štab, da je začel razpuščati partizanske enote z nasvetom, naj gredo domov. Sam štab pa je čez noč na tiho zapustil te kraje in se umaknil na Dolenjsko. Vse to se je dogajalo v jeseni leta 1944.

Mladi partizanski mobiliziranci s Koroškega so tako čez noč ostali sa-

mi, brez vodstva in orožja. Nemški vojaki so jih zajeli kot ovce v ogradbi in jih vse pobili ter zakopali v gozdu Zabrinjevskega hriba. Po vojni so jih partizani prekopali in pokopali niže ob cesti, ki pelje proti Radmirju, skupaj z drugimi partizanskimi borci. Tam stoji zdaj svojevrsten spomenik v obliki v skladovnico zloženih granitnih robnikov. Partizanski spomin na te

mlade žrtvovane Dravograjčane pa peša, saj zveza borcev prireja spominska slavlja samo ob osrednjem spomeniku v Gornjem Gradu. Verjetno zaradi zavrženega početja deluje tudi brisanje spomina, kar je zelo značilno za častihlepne voditelje v zvezi borcev.

Kamna Gora in Trebnik

Jože Baraga, predsednik Zgodo-

vinskega društva Slovenske Konjice, naju je z dr. Mitjem Ferencem vodil po grobiščih, ki jih je označila občinska komisija, Mitja Ferenc pa jih je zdaj zemljiškoknjižno vnesel v kataster s pomočjo GPS, ki prek satelita določi lego grobišča. Baraga nama je pri vsakem grobišču povedal tudi podatke, ki jih je ugotovila njihova občinska komisija. Odšli smo na Kamno Goro za Konjiško goro, kjer je Šerčerjeva brigada 19. junija 1944 pripeljala ubiti in zakopat osem nemških brambovcev in 14 Slovencev. Žrtve je zajela ob vznožju Konjiške gore, kjer so nekaj delali. Grobišče označuje bela neoblikovana skala, zakopana v zemljo.

Z avtom smo se nato spustili proti Konjicam oziroma se po cesti vzpeli nad graščino Trebnik, kjer stoji na poseki na betonskih podstavkih električni daljnovod. Dvajset metrov stran je grobišče Konjičanov, domačinov moškega spola. Ženske so pobijali v gozdu Lisica v smeri proti Oplotnici. 30 do 40 Konjičanov domačinov so pobili junija 1945. Pobijali so jih dva do tri tedne. Izvajalec je bila enota VDV (Vojska državne varnosti), ki se je nato reorganizirala v Knoj. Vodil jo je Gvido Mrz. Konjičani so se dolgo bali tega kraja, kjer je bilo morišče, saj jih je obsla groza, ko so pomislili, kaj se je tam dogajalo. Ko je bila nekoč neka gospa na obisku pri Hasenbichlovih in je hotela na sprehod nad graščino Trebnik, so ji rekli, naj ne hodi tja gor, ker iz zemlje gledata klobuk in suknjič.

Janez Črnej

Danes na kraju zločina pred gornjegrajsko katedralo kraljuje spomenik komunističnim revolucionarjem.